

วิถีครูบากับกระบวนการพัฒนาสังคม

Kruba Practice and Social Development Process

Received : February 20, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : June 30, 2019

พระนฤพันธ์ ญาณิสสoro

Pranarupun yanissaro

บทคัดย่อ

วิถีครูบานั้นเป็นความศรัทธาและความสามัคคี อันนำมาสู่กระบวนการในการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยไม่มีผู้ใดที่รับเป็นเจ้าของงานนั้นแต่เพียงผู้เดียว แต่ทุกคนถือได้ว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน และเมื่อกิจการงานต่าง ๆ สำเร็จสิ้น ทุกคนก็คือเจ้าของร่วมกันทั้งหมด ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้นำเอาความเชื่อความศรัทธาของคนลำพูนมาเป็นฐานและนำความต้องการของประชาชนชาวลำพูน เพื่อเสนอรูปแบบของวิธีร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมแรง ร่วมทุน ๆ ตามวิถีของ ครูบานั้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบานั้น เป็นกระบวนการพัฒนาสังคมที่มีจุดเริ่มต้นจากกระบวนการสร้างการเรียนรู้หลักวิถีครูบานั้น ด้วยหลักธรรมาภิบาล ภูมิปัญญา นำสู่วิถีปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ นี้นำไปสู่กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เกิดขึ้น

คำสำคัญ: วิถีครูบาน, กระบวนการ, การพัฒนาสังคม

Abstract

Kruba Practice are there the faith and harmony. It leads to a process of participation from all sectors, no one owns the work alone. But everyone can be considered a joint owner. And the task is completed, everyone is a total co-owner. Lamphun Provincial Administrative Organization that bring to the believe and faith of Lamphun peoples as a base and requirement to propose a model of collaborate, join the plan, physically help and joint venture by the way of Kruba. The social development process based on Kruba Practice are there the social development process has a starting point the learning process of Kruba Practice by the principles, knowledge bring about to the practical. The learning process bring about to make participation in social development.

Keywords: Kruba practice, Process, Social development,

บทนำ

การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางที่ดีภายในสังคมนั้น ๆ การพัฒนาสังคม หมายถึง การทำให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเดียวกันเกิดประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างเสมอภาคและยุติธรรมมากที่สุด ให้เป็นความสุขความพอใจที่จะได้อยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เป็นสังคมที่ผู้คนมั่นคงภารตตลอดไป (พัทยา สาย ทุ, 2546 : 253) และ การพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคม หนึ่งได นั่นคือ การพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง กำหนด (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2546 : 5) ซึ่งจากความหมายดังกล่าวข้างต้นเป็นการให้ความหมายเชิงประจักษ์ กล่าวคือให้ความหมายในแง่ของบริบททางสังคมที่เป็นจริงและมองเห็นได้ แต่ในขณะเดียวกัน ในความหมายเหล่านี้นักจ้างเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์และไม่ยั่งยืนก็ได้

การพัฒนาสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งได นั่นคือ การพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนด ซึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน ระบบที่สังคม และวัฒนธรรมของ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2546 : 4) การพัฒนาสังคมคือการเปลี่ยนแปลงสังคมจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง จากขั้นต่ำไปสูงขึ้นสูง จากสถานการณ์ที่ไม่มีคุณภาพไปสู่สถานการณ์ที่มีคุณภาพ จากสภาพที่ปราศจากมนุษยธรรมไปสู่สภาพที่มีมนุษยธรรม การพัฒนาสังคมเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของชีวิต ในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เราเรียกว่า พลิกฟูพลิกแผ่นดิน ในขั้นสุดท้ายแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลง ตัวตนของด้วย (ปรีชา เปี้ยมพงศ์สา, 2522 : 1) เป็นการกระทำเพื่อมุ่งปรับปรุงส่งเสริมให้คนที่อยู่ร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านวัฒนธรรมและจิตใจอันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุขแต่การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน อย่างน้อยที่สุดจะต้องมีปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ดีพอสมควร กล่าวคือ มีที่อยู่อาศัย มีอาหารเพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ มีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มสมควรแก่สภาพและฐานะ เวลาเจ็บป่วยควรจะได้รับการรักษาพยาบาล มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอแก่ค่าใช้จ่ายในการครองชีพ มีความรักใคร่สماความมัคคีกันของสมาชิกในสังคมและปราศจากภัยคุกคามจากโจรสลัด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเกิดมีขึ้นได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าช่วย เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ปัญหาที่ย่อมจะเกิดตามมาเสมอ ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่ ปัญหาที่ยิ่งจะมีมากและสับซับซ้อนเป็นเงาตามตัว ปัญหานี้จะอาจจะกล่าวเป็นสาเหตุของอีกหลายปัญหาเกี่ยวโยงกันไปเป็นลูกโซ่ถ้าปล่อยไว้ก็จะเพิ่มความรุนแรงเพิ่มความสับซับซ้อน และขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ ยกต่อการแก้ไข ความสงบสุขของประชาชนในสังคมนั้นก็จะไม่มี

ในปัจจุบัน ด้วยความที่ชุมชนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปอย่างมาก กระแสทุนนิยมโลกวิวัฒน์ได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อวิถีชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบเกษตรกรรมไปสู่สังคมกึ่งอุตสาหกรรมกึ่งเกษตรกรรม การที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสต่าง ๆ เหล่านี้จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะความเคลื่อนไหวของการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้มีการดำรงชีพที่ดีของชุมชนนบท โดยใช้

ชุมชนเป็นฐานและให้ความสำคัญกับทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นสิ่งที่นักวิชาการด้านการพัฒนาสังคมและการพัฒนาชนบทจำนวนหนึ่งให้ความสนใจในการค้าหากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ด้วยการให้ความสนใจชุมชนที่สามารถพัฒนาในแนวทางที่สามารถปรับปรุงการดำเนินชีพของสมาชิกด้วยการใช้ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ควบคู่กับการอนุรักษ์ วิถีทั้งคนในชุมชนสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้ดีพอสมควร (อาเภา มะแสง, 2258 : 102) บทบาทในการพัฒนาสังคมจึงเป็นบทบาทสำคัญของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแม่ครัวที่ทรงพระสิริที่เป็นนักพัฒนา ซึ่งได้แก่ครูบา ที่ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญหนึ่งในการพัฒนาสังคมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อหลายสิบปีที่แล้ว แต่ยังไม่มีใครรู้ว่า นั่นเป็นกระบวนการในการพัฒนาสังคม ซึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ได้นำวิถีของครูบามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม ผ่านกลไก โครงการ กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นการสร้างประโยชน์ร่วมให้กับชุมชนสังคมในพื้นที่จังหวัดลำพูน โดยเฉพาะองค์กรบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ที่ได้นำเอาหลักการพัฒนาสังคมของครูบาริวิชัยมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมผ่านโครงการ “วิถีครูบา งานหน้าหมู่” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านในการร่วมลงมือลงแรงเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ ซึ่งมีองค์กรบริหารส่วนจังหวัดลำพูนทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งบทบาทในการพัฒนาสังคมภายใต้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในปัจจุบันนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน ด้วยความที่องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ก่อปรับกับมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครื่องมือในการกระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยแล้วนั้น ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนได้

“วิถีครูบา งานหน้าหมู่” นโยบายและกลไกการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับเป็นจุดมุ่งเน้นกระบวนการในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนขึ้น หลายหน่วยงานเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาสังคมโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคสังคมต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

องค์กรบริหารส่วนจังหวัดลำพูน เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งที่ได้นำวิถีครูบา งานหน้าหมู่ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม ด้วยเลี้ยงเห็นถึงความสำคัญของการร่วมกันในการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยความร่วมมือขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดลำพูน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผ่านการพัฒนาสังคมโดยภาพรวม ซึ่งโครงการวิถีครูบา งานหน้าหมู่นั้น เป็นโครงการที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมโดยอาศัยแนวคิดของวิถีครูบามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายการพัฒนาสังคม โครงการดังกล่าวเป็นความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูนที่นำโดยองค์กรบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้มีแนวคิดในการนำเอาวัฒนธรรมวิถีครูบามาเป็นต้นแนวคิดในการกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคม โดยเริ่มมาจากแนวคิดที่มองเห็นถึงศักยภาพของครูบาริวิชัยในการเรียกศรัทธาจากประชาชน พ่อค้าคหบดี ข้าราชการ โดยเฉพาะชาวบ้านร้านตลาดที่ร่วมมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยการยกตัวอย่างของการก่อสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุ

เทพ ที่ไม่ใช่งบประมาณแผ่นดินแม้แต่บาทเดียว และยังใช้เวลาในการก่อสร้างเพียงแค่ 5 เดือนเศษ เท่านั้น และยังมีอีกนับร้อยแห่งที่ครูบาศรีวิชัยได้ไปก่อสร้าง บูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม สถานที่ราชการ สถานที่สาธารณะโยชน์ต่าง ๆ ไว้มากมาย ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการนำเอาวิถีปฏิบัติของครูบาศรีวิชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นครูบาเก้า (ครูบาต้นแบบ) มาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาสังคมผ่านกลไกของทางราชการด้วยการนำมาราชนาดนโยบายและโครงการวิถีครูบา งานหน้าหมู่ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในจังหวัดลำพูนในการพัฒนาสังคมร่วมกัน

โครงการวิถีครูบา งานหน้าหมู่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการนำเอาหลักปฏิบัติของครูบา ศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย มาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาสังคม ด้วยการอาชัย ความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ได้ช่วยกันเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณะการพัฒนาสังคม

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้มีนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน โดย ให้ทุกภาคส่วนได้มีการร่วมแรง ร่วมใจกันทำงานด้วยแรงศรัทธาตามแนวทางของร้อยวิถีแห่งศรัทธาของครู บาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา แบบ “หน้าหมู่” งานบูรณะความสำเร็จ สร้างประโยชน์ให้แก่ ส่วนรวม ด้วยชีวิตการทำงานร่วมกันสร้างถนนขึ้นด้วยสุเพทตามแนวทางของร้อยวิถีแห่งศรัทธาของครูบาเจ้าศรี วิชัย นักบุญแห่งล้านนาแบบ “หน้าหมู่” เพื่อพัฒนาลำพูน

กระบวนการจัดโครงการ/จัดกิจกรรม

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างองค์การ บริหารส่วนจังหวัดลำพูน ในฐานะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดและประธานประสาน แผนพัฒนาท้องถิ่นระดับจังหวัด จังหวัดลำพูน ซึ่งมีภารกิจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นทุก ๆ ด้าน ในภาพรวมครอบคลุมทุกพื้นที่และประชาชนทั้งจังหวัด และสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นใน การพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อบูรณาการในการพัฒนาท้องถิ่นแบบการมี ส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ในฐานะผู้ประสานแผนพัฒนาท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ใน ฐานะผู้แทนประชาชนในระดับพื้นที่ตามแนวทางของร้อยวิถีแห่งศรัทธาของครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่ง ล้านนา แบบ “หน้าหมู่” ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ ร่วมกันคิด ร่วมทุน ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการระดมทรัพยากรสร้างกำลังเพื่อแก้ไขปัญหาความ เดือดร้อนแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล และทันต่อปัญหาความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดลำพูนให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดของความร่วมมือดังนี้

1. บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน

1.1) กำหนดกิจกรรม/โครงการที่ได้รับการร้องขอ/ร้องเรียนจากประชาชนผ่านทาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภารกิจที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน และมีข้อมูลรายละเอียดครบถ้วนตามที่กำหนด

1.2) สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างที่จำเป็นในการก่อสร้างตามโครงการที่ได้รับอนุมัติ จากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ตามรายละเอียดแบบแปลนและประมาณการค่าใช้จ่ายของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

1.3) ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนบุคลากรเครื่องจักรกลในกรณีที่การดำเนินงานตามโครงการมีปัญหาอุปสรรคหรือต้องการความช่วยเหลือ และติดตามตรวจสอบผลการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และรวบรวมข้อมูลสำหรับจัดทำฐานข้อมูลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนต่อไป

2. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1) เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในพื้นที่ในการสำรวจตรวจสอบสถานที่ดำเนินโครงการ การสำรวจออกแบบและประเมินการค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ และการควบคุมงาน ซึ่งเป็นโครงการที่เกินศักยภาพและไม่มีงบประมาณเพียงพอ เป็นความเดือดร้อนของประชาชน และการจัดทำรายละเอียดแจ้งประชาชนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนทราบ

2.2) การสมทบทวัสดุน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับใช้กับเครื่องจักรกลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน การควบคุมการก่อสร้างหรือการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย และการรายงานผลการดำเนินโครงการเมื่อแล้วเสร็จให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนทราบ

3. บทบาทของผู้นำท้องที่ในจังหวัดลำพูน

3.1) เป็นแกนหลักในการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่กับประชาชน ผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการในการร่วมกันคิด ร่วมจัดการประชุมหมู่บ้าน/ชุมชน และแจ้งประสานข้อมูลปัญหาความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ทราบ

3.2) เป็นผู้รับผิดชอบหลักร่วมกับประชาชนในการดำเนินโครงการ การร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมสมทบทุน ร่วมแรงงาน ร่วมใจ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามตรวจสอบจนโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในกระบวนการทำงานพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ตามแนวทางวิถีแห่งศรีทราของครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา แบบ “หน้าหมู่” เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ในจังหวัดลำพูน ให้ความสำคัญกับกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายทุนทางวัฒนธรรมชุมชน โดยภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม ทั้งนี้ เพื่อนำทุนทางวัฒนธรรมชุมชนของจังหวัดลำพูน มาสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างผลิตภัณฑ์และบริการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นด้วยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในจังหวัดลำพูน และพร้อมที่จะปฏิบัติตามพันธสัญญาที่เกิดขึ้น และมุ่งมั่นที่จะดำเนินกิจกรรมให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติโดยรวม

วิถีครูบากับกระบวนการพัฒนาสังคม

ครูบา เป็นคำที่ใช้เรียกขานพระเกเรผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมักจะมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป ครูบา ไม่ใช่คำที่กำหนดขึ้นเพื่อเรียกขานตัวเอง ผู้ที่จะเป็นครูบานั้นมีเงื่อนไขอยู่ 3 ข้อ คือ 1. เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก (ทั้งอายุและอายุการบวช) 2. ต้องปฏิบัติตีปฏิบัติชอบ (ตลอดอายุการบวช) และ 3. สร้างสิ่งดีสิ่งงานกับพระศาสนาซึ่งอาจหมายถึงศาสนาหรืออื่น ๆ แต่ถ้าหากเป็นพระสงฆ์ที่

ถึงแม้ว่าจะมีอายุมาก มีพิรษามาก แต่ไม่ได้ปฏิบัติปฏิบัติชอบหรือไม่ได้สร้างศาสนสถาน สาธารณประโยชน์ได้ ๆ ก็จะเรียกว่า ตุ๊ หรือ ชุ เฉย ๆ อาจเดิมคำว่า ลุง ปู่ หรือ พ่อ ตามหลัง เช่น ชุลุง คำ ชุปเป้ ชุพ่อแก้ว เป็นต้น และไม่นิยมเรียกว่าครูบา

ครูบาในบริบทความเชื่อของชาล้านนาคือพระสงฆ์ที่สร้างคุณปการและคุณประโยชน์ให้กับสังคม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครูบาที่มีอายุพิรษามากพอดีและได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วไป แต่ในปัจจุบัน ครูบาเป็นคำที่ใช้เรียกทั้งพระหนุ่มเณรน้อยที่มีวัตรปฏิบัติคล้ายคลึงกับครูบาคริวิชัย หรือมีการประพฤติตามแบบอย่างครูบาที่มีอายุพิรษามาก และมักจะมีการอุปโภคเรียกตนเองว่าครูบา หรือได้รับการยกย่องจากลูกศิษย์ที่เคารพนับถือว่าเป็นครูบาก็ปราภูมิอยู่มากในสังคมล้านนา ปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ครูบาในอดีตนั้นเป็นผู้ที่สร้างคุณปการอย่างมากภายในให้กับสังคมด้วยความที่ไม่หวังชื่อเสียงหรือการยกย่องใด ๆ มุ่งมั่นปฏิบัติธรรมและสร้างประโยชน์สุขให้กับสังคมอย่างแท้จริงจนกล้ายเป็นวิถีครูบา

วิถีครูบา หมายถึง การปฏิบัติตามของพระสงฆ์หรือครูบาที่มีการประพฤติปฏิบัติธรรม รวมถึงการเป็นผู้นำในการบูรณะ ก่อสร้าง หรือปฏิสังขรณ์avarawat ในพระพุทธศาสนาและสาธารณสถานทั่วไป จนเป็นการยึดถือปฏิบัติสืบท่อ ๆ กันมาจากการรุ่นสู่รุ่น วิถีปฏิบัติที่สำคัญของครูบาในจังหวัดลำพูนคือ การเป็นผู้นำในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งการมีส่วนร่วมต่าง ๆ นั้น ครูบาจะเป็นผู้นำในการนำเอาความศรัทธาของชาวบ้านมาเป็นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยที่ครูบาจะเป็นเพียงผู้นำบุญเท่านั้น ส่วนชาวบ้านจะเป็นผู้ลงมือทำในกิจการงานต่าง ๆ ตามความประสงค์ของครูบา ผลงานสำคัญของครูบาคริวิชัยที่ปราภูมิให้เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ซึ่งในสมัยนั้นไม่มีเครื่องมืออำนวยความสะดวกใด ๆ นอกไปจากจอบ เสียม พลัว ไม่มีเครื่องจักรกล รถบดรถไถ อาศัยแต่เพียงกำลังคนเท่านั้นในการก่อสร้าง ซึ่งแม้แต่ทางการยังไม่คิดที่จะก่อสร้าง เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยากลำบากและเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก แต่ครูบาคริวิชัยกลับเป็นผู้ที่ทำให้การก่อสร้างทางขึ้นดอยสุเทพประสบความสำเร็จได้ในระยะเวลาเพียง 5 เดือน กับ 22 วัน ครูบาคริวิชัย ท่านได้ประกาศต่อผู้คนที่มาร่วมงานในพิธีวันนั้นว่า “การสร้างทางในครั้งนี้ นับเป็นการใหญ่อย่างยิ่ง จะสำเร็จลงได้ก็ต่อเมื่อมีเทพธรรมชาติช่วย ท่านทั้งหลายจะมีความมั่นใจและร่วมมือกันอย่างจริงจัง จะเห็นผลสำเร็จอย่างแน่นอน” ด้วยประโยคันเป็นวาราชาสิทธิ์นี้จึงก่อให้เกิดพลังศรัทธาและความเชื่อ รวมทั้งกำลังใจอันยิ่งใหญ่ของผู้คน ที่มาช่วยสร้างทางขึ้นดอยสุเทพในขณะนั้น และยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่กำลังช่วยกันให้สามารถถกกราผ่านอุปสรรคสำคัญต่าง ๆ ไปได้ ซึ่งคำกล่าวที่ว่า “ท่านทั้งหลายจะมีความมั่นใจและร่วมมือกันอย่างจริงจัง จะเห็นผลสำเร็จอย่างแน่นอน” เป็นคำกล่าวที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ซึ่งท่านอาจไม่ได้หมายถึงว่านี่เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักทางวิชาการใด ๆ แต่ท่านรับรู้เพียงว่า หากทุกคนร่วมมือกันอย่างจริงจังแล้ว ทุกอย่างก็จะสำเร็จตามความประسنศ์ได้อย่างแน่นอน

กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบา มีจุดเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีครูบากับคนในชุมชนได้ทราบ ทั้งกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการปฏิบัติ และกระบวนการสืบทอด ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้การพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบา นั้นได้รับการปฏิบัติและสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องยาวนานถึงแม้ว่าจะไม่มีครูบาก่อตัวก็ตาม

กระบวนการสำคัญคือการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ซึ่งในการกระบวนการสร้างการเรียนรู้นั้นเกิดขึ้นจากการยึดถือวิถีปฏิบัติของครูบาในการดำรงชีวิต ยกตัวอย่างเช่น การยึดถือแนวทางปฏิบัติในการรักษาศีล 5 ไม่ทานเนื้อสัตว์ตามแบบอย่างของครูบาชัยยะงาพัฒนา การเจริญรอยตามครูบาศรีวิชัย และครูบาขาวปีในการก่อสร้าง บูรณะสังฆารณ์วัดวาอาราม สาธารณประโภชน์ต่าง ๆ และผลงานสำคัญคือ การใช้รูปแบบของ “งานหน้าหมู่” มาเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคส่วนราชการ รวมทั้งคณะสงฆ์ด้วย

ในด้านการพัฒนาจิตใจที่จำเป็นที่จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านวัฒนาด้วยแบบอย่างแห่งวิถีปฏิบัติคือ การปฏิบัติกรรมฐานของครูบารพหมา ซึ่งท่านได้มีวัตรปฏิบัติที่เรียบง่ายและสม lokale ไม่มีผลงานในด้านการก่อสร้างปราภูมานัก แต่อย่างไรก็ตาม หลักวิถีครูบาก็จะมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาสังคมของคนในทุกภาคส่วน ใช้ห้องหลักธรรม ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ เป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชน จนในที่สุด ภาคราชการก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของวิถีครูบากดังกล่าว จึงนำมาเป็นนโยบายหนึ่งในการพัฒนาสังคมภายใต้โครงการ “วิถีครูบา งานหน้าหมู่” ซึ่งดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน ผู้นำชุมชน และประชาชนชาวลำพูนทุกหมู่ที่ล่า ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อที่จะพัฒนาสังคมจังหวัดลำพูน ให้เจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบานั้นเกิดขึ้นจากการผสมผสานกันอย่างลงตัวของกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผูกกับกระบวนการมีส่วนร่วม จนกลายมาเป็นกระบวนการพัฒนาสังคม ในที่สุด สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็นหลักวิถีครูบที่ได้มีการประพฤติปฏิบัติตามก่อนและมีการยึดถือปฏิบัติสืบ ทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะในบางพื้นที่จะมีความหย่อนยานในเรื่องของวิถีปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ก็ยังเชื่อได้ว่ามีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็งในบางหมู่บ้านของอำเภอ เช่น หมู่บ้านห้วยต้ม หมู่บ้านศรีเวียงชัย เป็นต้น ที่ยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติในเรื่องของการรักษาศีล 5 ตั้งแต่สมัยที่ครูบายังมีชีวิตอยู่ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบา มีจุดเริ่มต้นจากการกระบวนการสร้างการเรียนรู้และการสร้างการมีส่วนร่วม และนำไปสู่กระบวนการพัฒนาสังคมในที่สุด

กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบานั้นได้เริ่มต้นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักสังคಹัตตุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสามัคคีธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นที่สึ่คุรูบ้าได้นำในการประยุกต์ใช้ในการสั่งสอนภูมิปัญญาต่อม พร้อมทั้งการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง อีกทั้งมีการเรียนรู้ผ่านการแสดงธรรม การเล่านิทานเปรียบเทียบ อีกทั้งยังมีการใช้หลักภูมิปัญญา มาสร้างความเชื่อ ความศรัทธาให้เกิดขึ้น จนนำไปสู่การมีส่วนร่วมในที่สุด ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นการมีส่วนร่วมในการทำงาน การบูรณะสังฆารณ์วัดวาตตุ วัดวาอาราม โรงพยาบาล โรงเรียน และสาธารณประโภชน์อื่น ๆ การมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดขึ้นจากความศรัทธาในตัวของครูบาเอง ซึ่งครูบ้าได้ใช้กุศโลบายต่าง ๆ เพื่อสร้างความเชื่อ ความศรัทธาดังกล่าว ซึ่งก็มีการประยุกต์ให้เข้ากับหลักพุทธธรรมด้วย จนกลายเป็นวิถีปฏิบัติในที่สุด

เมื่อกระบวนการสร้างการเรียนรู้เกิดขึ้น สิ่งที่ตามมาคือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม โดยสึคุรูบ้าได้ใช้หั้งกุศโลบาย คำสอน การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เพื่อสร้างแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วม ขึ้นโดยการ “ทำงานร่วมกัน เป้าหมายร่วมกัน สนับสนุนกัน” ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วม

ให้เกิดขึ้น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน ได้แก่ การประชุม/ประชากุม เป็นการเสนอความต้องการ/ปัญหา และสรุปเป็นโครงการเสนอ กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผ่านการประสานงานขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในพื้นที่ 2) ร่วมดำเนินการ ในขั้นตอนนี้นับได้ว่ามีความสำคัญมากตามหลักวิถี ครูบา เพราะ เป้าหมายสำคัญคือให้ชาวบ้านได้ร่วมกัน ลงแรง ลงทุน ลงงานร่วมกัน เพราะนับตั้งแต่ในสมัยที่ครูบา ยังมี ชีวิตอยู่นั้น การทำงานต่าง ๆ ก็มีกระบวนการในขั้นตอนของการดำเนินงานร่วมกันอยู่เสมอ ทุกคนต่างก็ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานภายใต้การบริหารจัดการของครูบา ในการ มีส่วนร่วมขั้นตอนนี้จึงได้เกิดสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งขึ้นคือ จิตสำนึกราษฎร หรือจิตอาสา ภายใต้ กระบวนการนี้ ซึ่งความมีจิตสาธารณะ หรือจิตอาสา นี้มิได้เป็นเกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันใด ๆ แต่เกิดขึ้น ภายใต้แรงศรัทธาที่มีต่อครูบา ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกันจนเป็นผลสำเร็จใน หลาย ๆ ประการ 3) ร่วมติดตามประเมินผล ในขั้นตอนนี้จะเป็นการร่วมกันของทั้งชุมชนและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมกันตรวจสอบผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ ในส่วน ของชาวบ้านจะอยู่ระหว่างการดำเนินงานโครงการนี้เป็นไปตามที่เสนอไว้ในครัวประชากุม หมู่บ้านหรือไม่ และ อบต. ในพื้นที่จะตรวจสอบในเรื่องของการก่อสร้างว่าเป็นไปตามมาตรฐานหรือ แบบแปลนหรือไม่ ซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ดูเหมือนว่าบทบาทสำคัญจะเป็นขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเสียมากกว่า 4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะเป็นการร่วมกันใช้ ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากโครงการต่าง ๆ รวมทั้งการร่วมกันดูแลรักษาภายใต้ความรู้สึกว่าทุกคนในชุมชน เป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้แต่ อบจ. ก็จะต้องสร้างสิ่งที่เรียกว่า จิตสำนึกร ความเป็นเจ้าของร่วม ให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่ทุกคนจะได้ช่วยกันใช้สอย ช่วยกันดูแลรักษา เสมือนหนึ่ง ว่าเป็นสมบัติของตนเอง ซึ่งหากชุมชนสามารถที่จะดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ อย่างสมบูรณ์แบบ ก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยใช้หลักวิถีครูบาได้อย่างยั่งยืน ภายใต้คำกล่าวที่ว่า “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา”

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบานั้นมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนที่จะต้องเป็นผู้ที่เริ่มในการคิด คือการคิดห้าปัญหาและความต้องการของ คนในชุมชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นหาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน แล้วจึง สะท้อนให้กับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งก็คือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จากนั้นจึงเป็นการร่วมใจ หรือร่วม ศรัทธา ยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดในกระบวนการพัฒนาสังคม เพราะความศรัทธาจะเป็นแรงผลักดัน สำคัญที่ทำให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นและนำไปสู่ผลสำเร็จในที่สุด จากนั้นจึงเป็นการร่วมแรง โดยชาวบ้าน จะเป็นส่วนสำคัญในเรื่องของแรงงาน เพราะโครงการวิถีครูบานี้จะอาศัยกำลังแรงงานหลักจากชาวบ้าน ในชุมชน จะไม่มีการจ้างผู้รับเหมาหรือแม้แต่กำลังคนจาก อบจ. แต่จะให้คนในชุมชนได้เป็นผู้ร่วมทำ คือ ร่วมลงมือก่อสร้าง บูรณะซ่อมแซมเอง โดยมี อบต. ในพื้นที่ และ อบจ. เป็นเหมือนพี่เลี้ยงคอย ควบคุมดูแล กระบวนการในการร่วมแรงนี้เป็นลักษณะเด่นตามแนวคิดวิถีครูบา เพราะเป็นการอาศัย แรงงานจากคนในชุมชนเป็นแรงงานสำคัญ เกิดเช่นเดียวกับวิถีปฏิบัติของครูบาริวิชัยในการอาศัยกำลัง แรงงานจากชาวบ้านผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาเป็นเป็นกำลังหลักสำคัญ จากนั้นจึงเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ คือ การร่วมรับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการร่วมแรงงานดังกล่าว ซึ่งก็คือได้อาหารสถานที่ ถนนหนทาง หรือสิ่งก่อสร้าง อื่นที่ได้ร่วมแรงกันทำ และท้ายที่สุดคือการร่วมดูแลรักษา เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนเองที่

จะต้องช่วยกันดูแลรักษาสิ่งสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ของชุมชน จะเห็นได้ว่า กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด และเป็นการขับเคลื่อนโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมใจ(ร่วมศรัทธา) ร่วมแรง ร่วมทุน ร่วมรับผลกระทบ และร่วมดูแลรักษา สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดวิถีครูบาที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการช่วยกันพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

พัทยา สายหุ. (2546). กลไกของสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปิ่ยมพงศ์สาน. (2522). บทวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมือง : การพัฒนาสังคม. วารสารสังคมศาสตร์. (1 มิถุนายน 2522: 1).

อาไว มะแสง. (2558). การส่งเสริมการดำเนินการอย่างยั่งยืนในชนบทด้วยการพัฒนาบนฐานชุมชน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ ประจำปี 2558 กลุ่มย่อย “การพัฒนาสังคมบนฐานของชุมชน” (Community Based on Social Development). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.